

УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В 60 – 80-ті роки XVII ст. (ПЕРІОД РУЇНИ)

ПОВЕРНЕННЯ ДО ВЛАДИ Ю. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО (1676 – 1681)

- Коли у 1676 р. П. Дорошенко втратив гетьманську булаву, турецький уряд вирішив використати Хмельницького як маріонеткового правителя на Правобережжі.
- Султан проголосив його гетьманом і надав йому титул «руського князя».

ЧИГИРИНСЬКІ ПОХОДИ

- Суперництво Росії та Туреччини за Правобережну Україну призвело до російсько-турецької війни 1676 – 1681 рр. У ході її відбулися ДВА ЧИГИРИНСЬКІ ПОХОДИ ТУРЕЦЬКОЇ АРМІЇ (1677 р., 1678 р.).
- Він закликав місцеве населення до покори туркам, а також своїй владі.

Д. МНОГОГРІШНИЙ 1668 – 1672

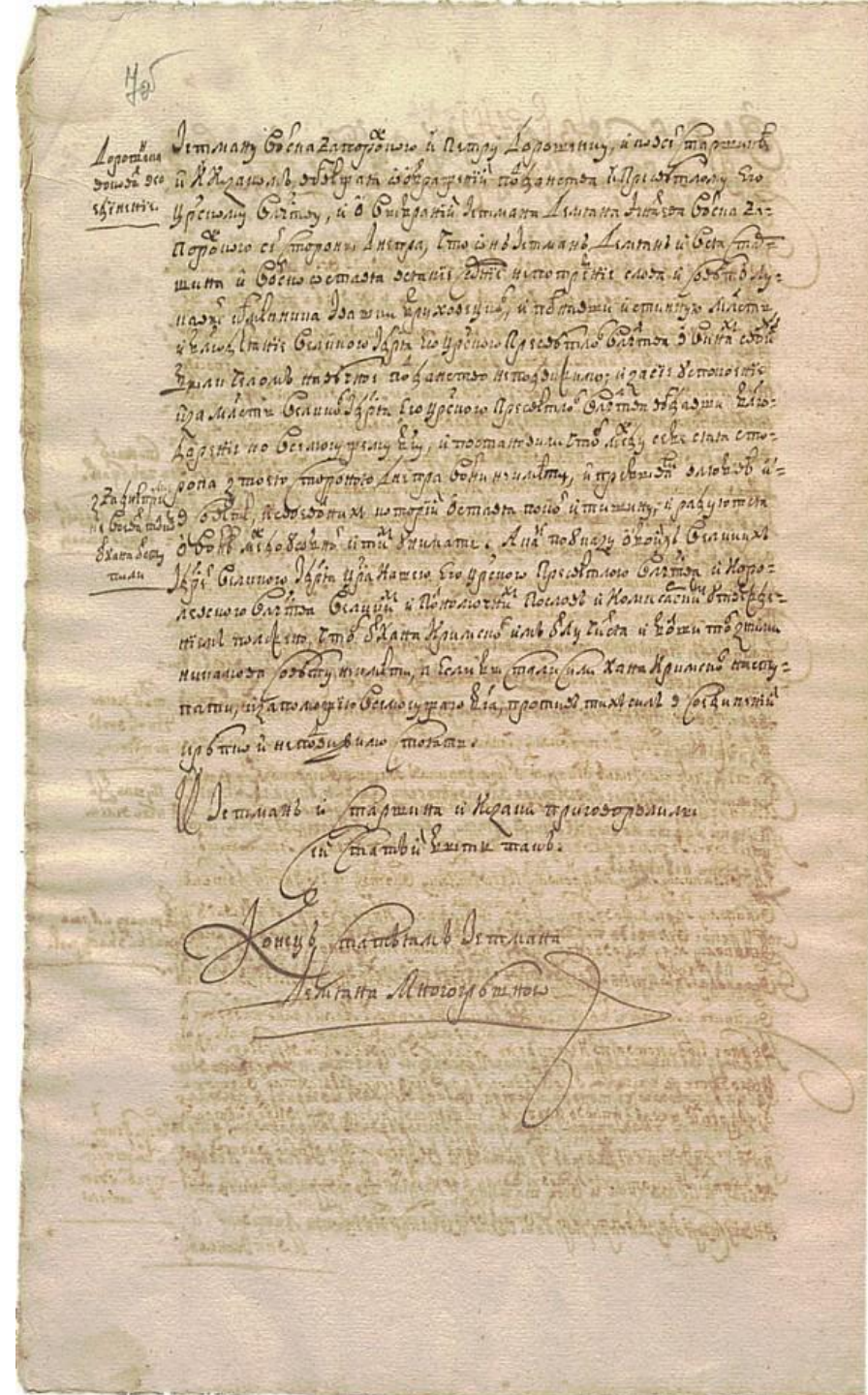
- Як ми зазначали, після відходу Дорошенка на Правобережжя, наказним гетьманом на Лівобережжі залишився Д. Многогрішний.
- **Цим скористалася Москва.** проти Многогрішного повів наступ воєвода Г. Ромодановський.
- Не вірячи у свої сили, Многогрішний погодився на переговори. У жовтні він склав присягу цареві.

ГЛУХІВСЬКІ СТАТТІ

- У березні 1669 р. у Глухові козацька рада лівобережних полків обрала його гетьманом у присутності царського представника Г. Ромодановського.
- За Глухівськими статтями 1669 р. зберігалися різні обмеження державної самостійності Лівобережного гетьманату, в тому числі заборонялися зовнішньополітичні зносини.

ГЕТЬМАНСТВО І. САМОЙЛОВИЧА 1672 – 1687

- Обраний гетьманом ЛІВОБЕРЕЖЖЯ на Генеральній військовій раді 16 – 17 червня 1672 р. в Козацькій Діброві, під Конотопом.

КОНОТОПСЬКІ СТАТТІ

Вибори гетьмана завершилися укладенням договору з московським царем, відомого під назвою «**КОНОТОПСЬКІ СТАТТІ**» (1672 р.), які продовжили справу **обмеження влади гетьмана**.

Гетьман рішуче виступав:

- проти намірів Запорозької Січі відігравати самостійну політичну роль.
- Він називав себе «верховним володарем і господарем Вітчизни» й уникав скликання загальних козацьких рад.
- Самойлович всіляко сприяв розширенню гетьманського, монастирського, а також старшинського землеволодіння.

ВЕЛИКИЙ ЗГІН

- Він хотів об'єднати Лівобережжя і Правобережжя.

Щоб виснажити ресурси своїх противників, гетьман вщент руйнував міста і села на правому березі Дніпра, а їхніх мешканців переселяв («зганяв») на Лівобережжя (так званий «**ВЕЛИКИЙ ЗГІН**» 1678 – 1679 рр.).

ПЕРШИЙ КРИМСЬКИЙ ПОХІД

- Царський уряд непокоїло прагнення Самойловича утвердитися гетьманом по обидва боки Дніпра, оскільки це загострювало російсько-польські відносини.
- У 1687 р. відбувся **ПЕРШИЙ КРИМСЬКИЙ ПОХІД** російських військ, у якому взяли участь і козацькі війська, очолювані І. Самойловичем.
- Похід був невдалим. Провина за це була звалена на Самойловича, що стало однією із причин позбавлення його гетьманської булави. Він був заарештований, позбавлений багатств і засланий до Сибіру.

БАХЧИСАРАЙСЬКИЙ МИРНИЙ ДОГОВІР 1681 р.

- Ослаблена війнами Росія змушена була шукати примирення з Туреччиною.
- 13 січня 1681 р. було укладено російсько-турецький **БАХЧИСАРАЙСЬКИЙ** мирний договір на 20 років.
- Кордон встановлювався по Дніпру.
- Лівобережна Україна, м. Київ з кількома правобережними містечками і Запорозжя визнавалися за РОСІЄЮ
- Південна Київщина, Брацлавщина і Поділля – за ТУРЕЧЧИНОЮ.
- Територія між Південним Бугом і Дніпром мала залишатися **НЕЗАСЕЛЕНОЮ** впродовж 20 років.

«ВІЧНИЙ МИР» 1686 р.

- Укладення Бахчисарайського мирного договору непокоїло польський уряд, оскільки порушувало рівновагу сил у Центрально-Східній Європі.
- Річ Посполита почала шукати союзу з Росією. Зі свого боку, Росія була зацікавлена у зближенні з Польщею. Адже Туреччина не відмовилася від зазіхань на всю Україну.
- У 1680 р. закінчився термін дії Андрусівського договору.

«ВІЧНИЙ МИР» 1686 р.

- 6 травня 1686 р. у Москві був підписаний безстроковий («**ВІЧНИЙ**») мирний договір між Росією та Річчю Посполитою.
- Обидві сторони вступали у воєнний союз проти Туреччини та Кримського ханства.
- Одночасно Московія приєднувалася до антитурецької «Священної ліги», членами якої були Австрія, Венеція та Польща.
- **Лівобережна Україна, ЗАПОРОЖЖЯ і Київ з околицями визнавалися за РОСІЄЮ**
- *значна частина Правобережжя – Північна Київщина, Волинь і західноукраїнські землі (Галичина) – за ПОЛЬЩЕЮ.*
- Правобережні землі Подніпров'я повинні були залишатися **незаселеними** (Південна Київщина та Брацлавщина). Поділля тоді ще перебувало під владою Туреччини.

ЗАПОРОЗЬКА СІЧ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ.

- З виникненням Української держави середини XVII ст. Запорозька Січ стала підлягати владі гетьмана.
- Водночас вона мала автономію – порядкувала своїм внутрішнім життям. Запорозька Січ відігравала важливу роль у захисті південних рубежів Української держави.
- Запорозька старшина хотіла відігравати самостійну політичну роль у державному житті України. Однак проти цього були українські гетьмани, бо це послаблювало державну владу.

I. Сірко

Успішною боротьбою із турецько-татарськими нападниками прославився I. Сірко.

Він блискуче виграв десятки битв із турецькими і татарськими військами, ногайськими ордами. 15 років Сірко стояв на чолі Запорозької Січі.

Влучну характеристику славетному кошовому отаману дав польський історик і письменник XVII ст. Веспасіан Коховський.

- Він писав, що Сірко «страшний для орди, бо був досвідченим у воєнних діях і відважним кавалером, перевищуючи цим Дорошенка».

ГОСПОДАРСЬКЕ ЖИТТЯ ТА ПОЛІТИЧНИЙ УСТРІЙ ЛІВОБЕРЕЖНОГО ГЕТЬМАНАТУ І СЛОБІДСЬКОЇ УКРАЇНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ.

- У другій половині XVII ст. СЛОБІДСЬКОЮ УКРАЇНОЮ називалася територія сучасних Харківської, Сумської, півночі Донецької, Луганської областей, а також прилеглих до них земель Белгородської, Курської і Воронежської областей Росії.
- Назва «Слобідська Україна» («Слобожанщина») походить від слобід, які засновували на цій території переселенці з Правобережжя і Лівобережної України.
- **СЛОБОДА**: поселення українських селян в основному на пограничній з Росією землі (Слобожанщина). Звільнялися від податей, але за це тримали оборону від вторгнення турків і татар.

«Слобідська Україна»

- У Слобідській Україні існував КОЗАЦЬКИЙ УСТРІЙ. її територія поділялася на П'ЯТЬ ПОЛКІВ.
- Острогозький, Охтирський, Сумський і Харківський полки утворилися в 50-х рр. XVII ст.
- У 1685 р. із Харківського полку виділився Ізюмський полк.
- Найбільшу владу у полку – військову, адміністративну і судову – мав ПОЛКОВНИК.
- Автономія Слобідської України у складі Російської держави була обмеженою.
- Слобідські полки адміністративно та у військовому відношенні підлягали владі БЕЛГОРОДСЬКОГО ВОЄВОДИ, а також ЦЕНТРАЛЬНИМ УСТАНОВАМ РОСІЙСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПОЛІТИЧНИЙ УСТРІЙ ЛІВОБЕРЕЖНОГО ГЕТЬМАНАТУ

- Адміністративно-політичний устрій Лівобережного гетьманату ґрунтувався на засадах, що утвердилися в період утворення Української козацької держави.
- Вищими органами влади у державі залишалися **ГЕНЕРАЛЬНА (ЗАГАЛЬНА) КОЗАЦЬКА РАДА і ГЕТЬМАНСЬКИЙ УРЯД.**
- Територія Лівобережного гетьманату поділялася на **10** військових і адміністративних округів – **ПОЛКІВ.**

ГОСПОДАРСЬКЕ ЖИТТЯ ТА ПОЛІТИЧНИЙ УСТРІЙ ЛІВОБЕРЕЖНОГО ГЕТЬМАНАТУ І СЛОБІДСЬКОЇ УКРАЇНИ

- Завдяки Національно-визвольній війні селяни, козаки і міщани змогли вільно займати для своїх господарських потреб ділянки землі, що пустувала. Це називалося ЗАЙМАНЩИНОЮ.
- Однак з часом козацька старшина розпочала наступ на таке землеволодіння. Старшинське землеволодіння зростало. Багаті старшини мали села, хутори і слободи, мешканці яких ходили на відробітки – виконували панщинні роботи.

«РАНГОВІ ЗЕМЛІ»

- Великими землевласниками, на яких гнули спину залежні селяни, були також **монастирі**.
- На кінець XVII ст. панщина набула постійного характеру. Причому підданих змушували ще й до **грошових податків** – **ЧИНШІВ** на користь власника села, а також держави.
- **Козацька старшина** мала політичну владу, землі і маєтки, які отримала за службу – «**на ранг**» («**РАНГОВІ ЗЕМЛІ**»).

Козаки

- Козаки були особисто вільними, мали становий суд, користувалися правом спадкового володіння землею і звільнялися від державних повинностей і податків.
- За це вони зобов'язані були відбувати військову службу за свій кошт.
- Наприкінці XVII ст. козаки були поділені на:
- ВИБОРНИХ – тих, які могли купити воєнне спорядження, зброю, коня
- ПІДПОМІЧНИКІВ – зубожілих козаків, обов'язком яких було допомагати виборним служити.

ПІДПОРЯДКУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ МОСКОВСЬКОМУ ПАТРІАРХАТУ

- 1686 року КИЇВСЬКУ МИТРОПОЛІЮ БУЛО ПІДПОРЯДКОВАНО МОСКОВСЬКОМУ ПАТРІАРХАТОВІ.
- Митрополитом української православної церкви московського патріархату став Гедеон Четвертинський.

